

NOVIČE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v saboto 4. marca 1854.

List 18.

Velika koristnost sončnice.

Znana ljudem je visoka rumeno-cveteča rastlina, kateri sončnica je ime; ne poznana dovolj je pa velika koristnost njena. Mnogo kmetovavcov morebiti še ne vé, da sončnica tavžent odstotkov ali procentov daje. Torej hočemo od nje kaj več povedati.

Sončnica (die Sonnenblume) je letna sadika. Steblo njeno je valjevisto, sterženato; na verhu ima nekoliko vejic, od katerih cvet visi. Raste 6 do 8 čevljev visoko. Perje na dolgih receljnih je nasprotno, šilato, po robu narezano. Cvetje je lepo rumeno, stoji na kratkem cvetnem recelju, ter je na širokem plodnem krogu vtverdjeno. Obrača se vedno proti soncu (odkodar nje ime.) Seme je precej veliko, črnkljasto ali sivkljasto in progato; stoji pa tako gosto vkup, da včasih je do 10.000 zern na enem stebelu.

Pervotna domovina tega lepega sadeža je Peruansko v Ameriki. Dan današnji pa raste in nahaja se po celi Evropi. Poznajo in redijo po vertih tudi versto sončnice, ktera je manjši od prve. Nje perje in cvet ne širita se tako; doraste le redkokrat do 18 palcov. Plodovita je pa ravno tako, in ker se v rahli zemlji 3 do 4krat gostejši saditi dá, je verjeti, da od nje na veliko bi se dali še obilniši pridelki dobivati.

Neznano koristna je ta rastlina. In v čem vendar obstoji hvaljena koristnost njena?

Sončnica v svojem zernju ima posebno veliko žlahnega olja. (100 funtov zernja dá 35 funtov olja). To olje je prav zdatno, mileji, gostejši in mastniši, kakor druge olja. Upotrebuje se njega za tretjino manj na salato in jedila, kakor od laškega olja. Okusa je prijetnega, ter popolnoma namestuje žlahno francozko olje.

Sončnic ne napadajo ne bolhe ne gosence; tudi ploha, toča in parljiva vročina poleti jim ne škodje tolikanj, kakor drugim zelišem. Pri tem je pomisliti čudovitna rodovitnost njena. Eno zerno namnoži se več ko tri tavžentkrat!

Sončnica ne potrebuje posebne zemlje; skorej vsaka ji je vgodna; skorej v vsaki obilno rodi. Naj bi kmetje posadili jo po krajih svojih žitnih polj, okoli hišnih in kuhinskih vertov in sadovnjakov, en čevlj narazen. Kinčala bo okolico z lepo rumenim cvetjem in košatim perjem; kajti lepši je sončnica, kakor so ošabne pa nekoristne lilije in tulipe.

Sploh naj bi sončnice bolj pogostoma sadili in redili po kmetih! Okoli vsih zemljiš, vertičev in pohištev bi jih zamogli kmetje gojiti, ter ograditi tako prijetno svoje posestva. Sončnica rase na vsakem svetu; se vé da, boljši je zemlja, obil-

neji je žetev. Po travnikih, ki clo nič niso obdelani, ne raste visoko. Dobro pognojena zemlja pa tudi sončnici tekne.

Truda ni veliko, če bi hotel kdo njive al polje s sončnicami obsaditi. Perve dni marca, ko mila toplota prihaja, naj se vseje nekoliko tavžent zern v hišni vert na eno gredico vkup. Mesca majnika se izrujejo majhne rastlice; otrok jih zlagoma v cajnici nese na polje, in en človek, z lopato previden, jih posadi v poldnevi več stotín. Dobro je, če pri vsajenju se malo polijó in pridejo v perhlo zrahljano zemljo, ktera poleti se še nekoliko plevela očistiti in okopati more. Kajti korenina sončnice mora v stanu biti, razširiti se; potrebuje prostora pa blizo en čevlj na dolgo in široko okoli sebe. To delo je pa delo pol dneva za enega človeka. Ob enem se mora, kar je preobilnega perja, odtrebiti; kar pa premnogo cvetnih steblic, do 3 ali 2 odrezati, po tem, kakor bilje jemočno, več ali manj hraniti jih. Take odrezke naj pokladajo živini, ktera rada je perje mladih sadik. Ako pri vsajenju se hoče nekoliko z vodo primešane gnojnice dobiti, bilo bi to še bolji pomoglej prihodnje rasti.

Zamoremo tudi sončnice prav uspešno med krompirjem saditi. Tadaž za-nje ni treba posebne gojitve, ker se, kakor krompir, obdelujejo, ter s krompirjem vred v zemljo vsadé. Sadeži ne zmerznejo, tudi zernje ne, ktero se utegne že o jeseni vložiti.

Posebno dobro sponašata se poleg sončnic visokosteblati fižol in bôb, ker ni treba, jima nalaš deržečih palic postaviti, da bi na kviško prihajala.

Tudi korabe rasejo veselo pokraj sončnic, ter poplačajo, če se jih le količkaj pridela, obilno denar, ki je bil na zemljiše obrnjen; dobiček iz sončnic je pa poverh.

Sončnice dozorijo, tudi o nevgodnem vremenu, navadno do začetka oktobra. Ne dozore pa vse glave zajedno, temoč le polagoma. Navadno so nektere glave zrele, ko prvi mraz nastopi; torej naj jih tudi polagoma, to je, po zrelosti žanjejo.

Po žetvi vzame se zernje iz rožnih glav. To se nar ložej in nar hitreji z ribežem opravlja. Zernje se potem na vetrenem mlinu očisti, za tem posuši. Pa tudi odrezane glave morajo poprej na soncu prav dobro posušene biti. Ker pa ptice, posebno senice, zoreče zernje pohlepno zalezujejo, je včasih treba sončnice odrezati, kakor hitro le nektere zerna v njih se černijo ali zore. Obesijo naj se take rože na povetren kraj, da ostale zerna polagoma dozore. Tudi miš je treba zernje varovati.

(Konec sledí.)

NOVICA

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v sredo 8. marca 1854.

List 19.

Velika koristnost sončnice.

(Konec.)

Kakor smo povedali, je nar veči dobiček od sončnic olje, katero se dela iz njih zernja. Ni dobro prešati zernja za olje naravnost, ko je iz rože vzeto bilo, temoč, ko je bilo poprej posušeno, se dene v strojarski mlin, kjer se pira odlupuje ali stroji, da se oprosti debele lupine, ktera ga krije. Tako olupljeno zernje dá veliko več olja, ker oljnati delci se ne morejo vriniti v lupine; dá pa tudi lepšega in čistejšega olja, katero ne gori z dimom, ter jasneji prihaja, bolj ko se stara.

Zraven žlahnega olja imajo pa sončnice še posebno vrednost, ktera se vidi iz tega:

1. Mlado, sočnato, olupljeno stebličje in nerazvito popje cvetlično, kader je lupinic in zernic očiščeno, se dá v prav okusne, artičokam podobne jedila pripraviti.

2. Perje sončnic, zeleno ali posušeno, daje prav tečno klajo kravam in drugim živinčetom. Ima pa sončnica tega perja toliko, da se ji ga brez škode en del zamore odvzeti preden je seme zrelo.

3. Stebla in pokrajine vejice so dobro paljivo (dobra kurjava). Pridobiti se dá tudi iz njih pepelik, ali se rabijo po kuhinskih vertih za količe.

4. Sončnica zares zemljo zlo izmolze, — ali odvzete soke v svojih sognjatih ostanjkih po gnoju po dvakrat povrača.

5. Sončnica je tudi čbela m jako prijetna. Kako daleč okoli morajo včasih pridne nabiravke medú in voska letati, da si sladke hrane naberejo; in kako daleč jo nosijo na dom! Posadite tedaj lepih sončnic okoli ulnjaka, in veseli bote vidili, kako se po sto čebelic na eno rožo vseda, nabiraje sladkega medú.

6. Zernje je kuretini jako ljuba piča; zoblje ga, da je kaj. Na Portugaljskem pečejo iz njega clo kruh in delajo pšeno, in v Ameriki ga žgejo in rabijo za kavo.

7. Olje od sončnic je tudi dobro za usnje; krepčá in ohrani ga. Rabiti se dá na čevlje, škornje in konjsko opravo. Ne razjeda in ne premehčuje tako, kakor lanéno in maslinje olje; ni neprijetnega duha, ko ribja mast.

8. Olje od sončnic je dobra svečava. Luč njegova je čista in svetla, brez dima in duha, ter gori — zavolj jačje masti — delj časa, ko maslinje olje. (lot šončničnega olja gori čez 3 ure, lot laškega olja nekaj čez 2 uri, lot lanénega pa le poldrugo uro.)

Ako se tedaj prerajta, koliko sodov olja po hišah in poslopih noter do naj revniše bajte se vedno požiga; ako se prerajta, da večí del tega olja iz ptujih dežel za cele sode dnarja k nam se vozi; ako to in drugo se prevdari: morali bi vendar ljudjé misliti, kako tolikšni porabi inostran-

skega blaga in domačega dnarja bi se moglo v okom priti.

Pomoč je pa najdena, ko bi obilo — sončnic sadili, ter upotrebovali od njih, kar imajo porabljivega v sebi. Po nasaditvi tega koristnega bilja bi zamogel prosti kmet ne le za hišo potrebnega paliva si napraviti, temoč prodajal bi ga tudi po mestih; dobival bi potrebne masti za jedila in gospodarske oprave, brez da bi krajcarja izdaval, in ko bi kmetovavci sploh tako ravnali — koliko lepega dnarja bi se prihranilo in ostalo doma!

J. Š.

Premišljevanje

narave in previdnosti božje v nji.

Poslovenil Mihael Verne.

Nepopolnost zemlje naše pri enaki stopnji mraza in gorkote.

Marsikteri meni, da bi bila zemlja raj, ako bi bilo po vsih krajih in vsih podnebjih enako merzlo in enako gorko, ako bi bila enaka rodovitnost in enaka razmera noči in dneva. Tako sodimo kratkovidni in sebični ljudjé.

Al postavimo, da bi bila zemlja po ti prazni sodbi napravljena; postavimo, da bi bila v vsih krajih na zemlji enaka gorkota in enak mraz: al bi imeli nje prebivavci več živeža, več vgodnosti in več veselja? To se dá tako malo misliti, da bi bila zemlja marveč naj revniši in nar neprijetniši prebivališče za vse stvari, ko bi jo bil Stvarnik napravil po naši volji.

Pri sedanji napravi zemlje je med vsimi stvarmi neskončna različnost. Kako enolična — brez prijetnosti in popolnosti bi bila pa zemlja, ko bi se ne verstili letni časi, svetloba in tema, mraz in gorkota! Koliko tisuč plemen rastlinskih in živalskih, ki se plodijo le v tacih deželah, ktere so njih naravi primerno gorke — bi pogrešali! Med toliko milioni mnogoverstnih stvari jih je malo, ki bi se ohranile v vsih okrajnah zemlje. V merzlih deželah se najdejo sploh le take stvari, ki v gorkih krajih obstati ne morejo. Gorke okrajne pa so večidel napolnjene s tacimi stvarmi, ki bi v merzlih krajih pod zlo šle. Pri povsod enaki gorkoti bi veliko veliko reči, in tedaj nar večja lepota in mnogoterost narave zginila. In koliko dobrega bi morali pri tem pogrešati! Ko bi vsaka dežela na zemlji enake pridelke rodila, kako bi se mogla zveza dežel ohraniti? kam bi prišla kupčija? kaj bi bilo z nekterimi rokodelstvi in umetnostmi? Kakošna bi bila z našimi vednostmi, ko bi nebena dežela prisiljena ne bila, z drugo v zvezi biti?

Ko bi bilo povsod tako gorko, kakor je v vročih podnebjih, kdo bi mogel vročino prenašati? Zakaj ker merzlejše okrajne toplejšim vedno jemljejo nekoliko gorkote, bi morala vročina, ako ki povsod enaka bila, veliko večja biti, ko je v vročih podnebjih. Ljudjé, živali in rastline bi silne vročine konec vzeli. Ko bi pa po vsi zemlji enaka stopnja in mraza gorkote bila, bi bil zrak v vsih krajih enako visok in enako raztegnjen. S tem bi